

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved Høgskolen i Oslo og Akershus)

Sist oppdatert 15.03.16

Diskurs

En institusjonalisert språkføring og tekstproduksjon med makteffekt. En diskurs organiserer måten å tenke og gjøre noe på (Certeau 1990 s. 103). En diskurs omfatter bl.a. en tekst i relasjon til dens historiske, sosiale og ideologiske produksjonsbetingelser (Sarfati 2001 s. 16).

En diskurs har blitt definert som tema-, disiplin-, område- og nivå-spesifikke arrangementer av betydninger som impliserer spesifikke handlingsforutsetninger og handlinger (institusjoner, praksiser); det omfatter prosesser for sosial konstruksjon, objektivisering, kommunikasjon og legitimering av meningsstrukturer innen institusjoner, organisasjoner og andre grupper av aktører (Reiner Keller gjengitt fra Hebecker 2001 s. 34-35). Diskurser produserer “sannhetseffekter” (Sarfati 2001 s. 99). “Spørsmålet er ikke: Samsvarer denne diskursen med virkeligheten? Men: hvilke produksjonsbetingelser er det, internt i selve diskursen, som utgir den for sannhet og gjøre den akseptabel som dette?” (Floch 2002 s. 194) Diskurser blir her sett i et konstruktivistisk perspektiv. Sannheten finnes ikke direkte, men må utarbeides gjennom en diskurs og stilles på prøve; sannheten finnes så å si bare innen et koordinatsystem med bestemte premisser (Niney 2012 s. 167).

“[D]iscourse is processual. Text is a concrete semiotic system that has achieved its unity in accordance with a certain code. On the other hand, the discourse is a semiotic process, pregnant with texts.” (Kim 1996 s. 228)

“Tre kriterier karakteriserer en diskurs: dens sosiologiske situasjon i relasjon til en gitt sosial gruppe (posisjonering), kjennetegnene ved hvordan den medieres (inskripsjon), og til slutt det regimet av relasjoner som regulerer forholdet mellom de tekstene som inngår i diskursen seg imellom og med tekster innen andre diskurser (intertekstualitet).” (Sarfati 2001 s. 16)

Diskurser er “culturally ingrained and institutionally powerful ways of looking at, experiencing and understanding particular areas of social life. Discourses by way of this connection deeply permeate what is allowed as legitimate knowledge in particular domains of social life, and rigidly exclude other possibilities and other perspectives on those domains.” (Deacon m.fl. 1999 s. 147)

“Who speaks? In which ways do discourses allow certain individuals to assume the role of the speaking subject while excluding others from this role, thus relegating them to the function of object of the discourse who are only spoken about? What status does the discourse confer upon the individuals who are allowed to assume this role? There are numerous constellations, as can be seen in a short remark which Foucault makes elsewhere [...]: in some situations such as the confession or the interrogation, it is not the position of the speaker which is powerful but that of the silent listener. Which institutional frameworks make discourse possible? How do they influence it by imposing certain formal conventions, preventing certain statements, sanctioning certain utterances as valuable and relevant while excluding others? What is the relation between the subject and the objects of discourse? How does she or he produce her utterances, take possession of these objects, subject them to her utterances? What is, on the other hand, the influence of the objects on the mode of discourse?” (Thomas A. Schmitz i www.researchgate.net/file.PostFileLoader.html; lesedato 15.10.15)

En bestemt diskurs er et system av verdifastsettelser (“Wertsetzungen”) som er bundet til en bestemt tradisjon (Andreotti 1990 s. 255). Ulike diskurser har forskjellige fokuseringspunkter og formaliseringsgrader (Hebecker 2001 s. 35). En diskurs er en kulturell ordning som tillater alle de sosialiserte subjektene som den utøver sin innflytelse på, å tale og handle i samspill (Frank 1984 s. 138).

Ifølge den franske idéhistorikeren og filosofen Michel Foucault overfører diskurser sosiale og institusjonaliserte verdier, men medskaper også verdiene. Koblingen til institusjoner gjør at det finnes en politisk diskurs, en mediediskurs, byråkratisk diskurs, medisinsk diskurs, klasseromdiskurs etc. I boka *Diskursens orden* nevner Foucault religiøse, juridiske, politiske og terapeutiske diskurser (1971 s. 41). Andre eksempler er litterær diskurs, vitenskapelig diskurs, journalistisk diskurs, feministisk diskurs og fagforeningsdiskurs (Sarfaty 2001 s. 16 og 79).

“Disiplinering er et kontrollprinsipp i produksjonen av diskursen. Den setter grenser for diskursen gjennom et identitetsspill som har form av en permanent reaktualisering av regler.” (Foucault 1971 s. 37-38) En diskurs har en “intern økonomi” (Foucault 1971 s. 73).

Foucault hevdet at en diskurs avgjør hva som kan tenkes og sies, og at diskursene danner de “gjenstandene” som de taler om, f.eks. såkalte subjektposisjoner, bl.a. økonomiske og seksuelle subjektposisjoner (Suber, Schäfer og Prinz 2011 s. 49). Det er “Foucault’s radical argument, that discursive practices constitute their own objects” (Tolson 1996 s. 200). Noen subjektposisjoner blir forståelige, viktige, fornuftige og legitime gjennom en diskurs, mens andre knapt blir tenkbare (Suber, Schäfer og Prinz 2011 s. 50). Handlemåter/praksiser kan ut fra hvilke diskurser de tilhører framstå som normale, rasjonelle, nødvendige eller naturlige (Suber, Schäfer og Prinz 2011 s. 151).

For Foucault er diskurser “broad domains of language use which both condition and mobilise historically specific ‘strategic possibilities’ of meaning, understanding and practice” (Deacon m.fl. 1999 s. 147). En “diskursiv formasjon” er ifølge Foucault en orden, korrelasjon og funksjonalitet mellom typer av ytringer, begreper og temaer (Sarfati 2001 s. 100). En diskurs er en samling ytringer som stammer fra samme diskursive formasjon (Sarfati 2001 s. 102). Diskursive formasjoner har blitt oppfattet som “singularly authoritative and deployed in the interests of existing structures of authority and power” (Deacon m.fl. 1999 s. 147).

Diskurser er “tvangssystemer” (“systèmes de contraintes”) som rommer bestemte normer (Foucault 1971 s. 62-63). Han oppfatter diskurser som en type vold som vi mennesker utøver på virkeligheten. Fenomener som seksualitet blir gjennom diskurser “betegnet, beskrevet, metaforisert, forklart, bedømt” (s. 69). En diskurs inkluderer bl.a. bestemte gester og andre tegn som avgjør hvor effektivt ord kan fungere og hvilke roller ulike deltakere inntar (s. 41). Diskurser utvikler seg, vokser og varierer (s. 63).

Foucault skiller mellom subjekt og individ. Subjektet (fra latin “subiectum”) er underkastet diskursenes maktmekanismer, mens individet er instansen for frie interaksjonsmuligheter (gjengitt fra Neuhaus 2009 s. 90). Hvert menneske er både subjekt og individ, og det er et dialektisk forhold mellom de to instansene.

Skillene mellom diskurser, diskurssjangrer og tematisk basert sammenkjedning av ytringer er ikke klare. En diskurs omfatter en rekke sjangrer (Sarfati 2001 s. 16). I Katie Wales’ lingvistiske ordbok brukes “diskurs” på et sted om flere slags situering: “Every discourse is firmly anchored in its own particular domain, with its own time-space orientation, PERSPECTIVE, topics and assumed knowledge, etc. So the domain of cricket commentary differs from that of boxing; and both differ from a lecture on small British mammals.” (Wales 1994 s. 132)

Vitenskapsteori, filosofi og metodediskusjon har blitt kalt “metadiskurser”, diskurser som dreier seg om og dermed legger premisser for andre diskurser. I metadiskurser drøftes diskurser. Metadiskurser går ut på å utforme tankemodeller og overgripende forståelsesrammer, som så andre diskurser springer ut av i en uendelighet av konkrete situasjoner, hver med enorme mengder detaljer. Metadiskursene er derfor mer abstrakte enn de fleste andre diskurser, men de er på ingen måte verdinøytrale eller hevet over den konkrete virkelighet. En metadiskurs kan i lengden bare føres videre hvis den “samsvarer” og “samhandler” med mangfoldet i virkeligheten (slik “virkeligheten” utfolder seg gjennom diskurser).

Diskursanalyse er et redskap for “investigating the simultaneous constitution of systems of knowledge and belief (ideational function) and social relations and social identities (interpersonal function) in texts” (Norman Fairclough sitert fra Deacon m.fl. 1999 s. 150). “Discourse analysis is generally concerned with extended samples of talk or text, with the structural, stylistic and rhetorical features

of these samples, and with the form or dialogue and communicative interaction that occurs through talk and texts [...] bringing out the implied meanings and tacit codings in language use.” (Deacon m.fl. 1999 s. 310-311) Fairclough er en av grunnleggerne av kritisk diskursanalyse som akademisk fag. I analysene vektlegges hva som sies og hvordan, samt hva som utelates og hvorfor. Språket ses i den konteksten det springer ut av og tilhører. Diskursen er alltid et tolkbart uttrykk for “the relationship between the operation of the text and the world beyond the text” (Macdonald 2003 s. 1). “For Fairclough, discourse is determined by social structures, though those structures are partly also a product of discourse, and continue to be reproduced by discourse. There is therefore power in discourse, and power behind discourse.” (Deacon m.fl. 1999 s. 152)

“[D]iscourse theory is not only concerned with the analysis of techniques (the production of statements and power relations); it relates these to wider institutional practices and their associated ‘bodies of knowledge’. Typically, we might expect to find that the positions established within specific discursive techniques will correlate to institutional roles and social statuses (the roles of psychiatrist and patient, of police officer and criminal, for example). These roles and statuses are themselves supported by conceptual frameworks that define institutional purposes.” (Tolson 1996 s. 195)

“Dessverre er ‘diskurs’ blitt et moteord som brukes innen en rekke vitenskapelige disipliner og med mange forskjellige betydninger. Fairclough (1992:3) er selv nøye med å presisere at hans diskursforståelse går lenger enn de typisk lingvistiske betydningene, der diskurs gjerne brukes synonymt med enten 1) muntlig tekst (i motsetning til skriftlig), 2) muntlige og skriftlige tekstproduksjonsprosesser eller 3) språkbruksvarianter knyttet til forskjellige sosiale situasjoner. Det er det *sosiale* aspektet ved språkbruk som er mest interessant for Fairclough, og han trekker den lingvistiske diskursforståelsen mer i retning av en samfunnsvitenskapelig forståelse av begrepet, slik vi finner det hos blant annet Michel Foucault. Likevel slipper han ikke taket i lingvistikken, og Fairclough ender dermed stødig opp med ett bein i hver leir. Samtidig retter han blikket mot sosiosemiotikken og mikrososiologien og får dermed en bred tilnærming til språkbruks- og tekstproblematikk. Fairclough (1995b:135) definerer på den bakgrunn fenomenet diskurs som “language use conceived as social practice”. *Diskurs som fenomen* manifesterer seg i praksis gjennom en rekke ulike *diskurser*, som han definerer som “way of signifying experience from a particular perspective” (ibid.).” (Yngve Benestad Hågvar i <http://www.hf.uio.no/iln/forskning/grupper/tekstretorikk/skriftserien/utgivelser/7Hågvar-Hele-folkets-diskurs.pdf>; lesedato 17.12.12)

“Faircloughs diskursforståelse kan illustreres gjennom en rammemodell som inneholder de tre størrelsene *tekst*, *diskursiv praksis* og *sosiokulturell praksis* (Fairclough 1992, 1995a, 1995b). Utgangspunktet er vår sosiokulturelle praksis, nemlig den måten en gitt kultur arter seg på gjennom sosial samhandling. Det vil variere med situasjonen hvilken og hvor stor del av vår sosiokulturelle praksis det

er relevant å fokusere på. Den sosiokulturelle praksisen er delvis språklig og tekstlig manifestert, og den delen av en sosiokulturell praksis som på den måten ytrer seg i lingvistisk form, er den diskursive praksis. I den diskursive praksis inngår tekstproduksjon, -distribusjon og -konsumpsjon. Kjernen i den diskursive praksisen igjen er de enkelte tekstene.” (Yngve Benestad Hågvar i <http://www.hf.uio.no/iln/forskning/grupper/tekstretorikk/skriftserien/utgivelser/7Hagvar-Hele-folkets-diskurs.pdf>; lesedato 17.12.12)

Den svenske forskeren Per Linell er en ekspert på diskursanalyse. Han har blant annet publisert bøkene *Approaching dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives* (1998) og *Samtalskulturer: Analys av samtal och språkliga möten som kommunikativa verksamhetstyper* (2007).

Per Linell “menar att om samtalet är mål- eller uppgiftsorienterat (behandla en viss sak, besluta om något, lösa ett problem etc.) så tycks själva uppgiftsorienteringen “framtvunga en bestämd struktur hos samtalet, som kommer att bestå av en sekvens av *faser* eller (del)aktiviteter, i vilka parterna (huvudsakligen men inte enbart) genom samtalande successivt introducerar eller bearbetar ett problem och söker sig fram till ett beslut eller en lösning (eller ett förslag till lösning)”, där varje fas eller delaktivitet bara godtar att man talar om eller gör vissa saker. [...] Linell (ms.) definierar praktiker som kulturellt bestämda, mer eller mindre rutiniserade, mönster för hur vi organiserar vårt umgänge och löser olika uppgifter, vilka därför ofta är förgivettagna och delvis automatiserade. En central teoretisk bas för Linells verksamhetsteori är hans dialogiska språk teori, vars kärna är en beskrivning av växelspelet mellan den situerade interaktionen och de situationsöverskridande praktikerna (se Linell ms. och 1998). Teorin utgår från ords betydelser som meningspotentialer och grammatiska konstruktioner som funktionella potentialer. Dessa potentialer kan endast ge upphov till situerade betydelser i samspel med olika kontexter (se Linell 1998). Samtidigt etableras situationsöverskridande språkliga praktiker genom individers och gemenskapers erfarenheter och förståelser av tidigare interaktioner och förväntningar inför nya, vilket gör att språkliga rutiner och normer sedimenteras (Linell ms.). Då meningspotentialerna och de funktionella potentialerna endast kan ge upphov till situerade betydelser i samspel med olika kontexter är ett centralt koncept inom teorin *rekontextualisering* (Linell 1998). Det handlar om att yttranden, språkliga mönster, normer etc. inte bara överförs mellan olika sammanhang, utan återanvänds och tolkas igen mellan olika sammanhang, i förhållande till de nya sammanhangens kontexter” (Milda Rönn i http://www.praxikon.se/filer/Milda_Ronn_avhandling.pdf; lesedato 02.01.13)

“Slaveri har ikke vært et ukjent fenomen for forskere, men man har hatt en annen oppfattelse av hva det innebar å være slave. Det kan jo minne oss på at hvordan vi forstår historien ikke bare er bestemt av såkalte tekstlige fakta, men også hvilke spørsmål vi stiller til teksten. Disse spørsmålene er ikke uavhengig av den diskursen forskeren er situert i. Vi kan la Hayden White få definere diskursens funksjon: “[...] the discourse is intended to *constitute* the ground whereon to decide

what shall count as a fact in the matters under consideration and to determine *what mode of comprehension* is best suited to the understanding of the facts thus constituted.” Kanskje diskursen som har fått konstituere slaveriet i antikken har vært preget av en identifisering med fortidens helter? [...] Teorien gir dessuten rom for et maktkritisk perspektiv på akademiske diskurser. For eksempel bidraget feministisk forskning har gitt til hvordan vi forstår historie. Historie som var menns historie om menn kamuflert som verdenshistorie, ble avslørt av feministiske forskere. De prøvde å bryte med mannshegemoniet. Kroppen (mannens) ble fremmedgjort. Den var ikke lenger det stabile bindeleddet mellom våre kropper og de historiske kroppene. Flere mannlige forskere har til gode å forklare hvorfor deres sverging til objektivitet og nøytralitet overså den politiske ekskluderingen av kvinner gjennom deres historieskrivning og innskrivninger av patriarkalske strukturer.” (Anders Martinsen i http://www.fortid.no/tidsskrift/download/fortid_1102.pdf; lesedato 27.01.16)

Fairclough vektlegger i *Media discourse* (1995) at samfunnsprosesser kan belyses av mediediskursene og omvendt, men han klarer ikke i praksis å gi det sosiale rommet rundt teksten samme plass som selve det språklige uttrykket (Macdonald 2003 s. 3). Mange har inntatt andre posisjoner for å gjøre bruk av diskursanalyse med sosiologisk vinkling. Cultural Studies kombinerer semiotikk og diskursanalyse (Geimer 2010 s. 88). Det er en premisse at det kontekstuelle alltid allerede er strukturelt implisert i det tekstuelle. Institusjonelle og ideologiske mønstre skal avdekkes gjennom analysene. Medietekstene og de andre muntlige og skriftlige utsagnene som analyseres, er mangfoldige, flertydige, utydelige og motsetningsfulle. De inngår i sosial bruk som er preget av dynamisk kompleksitet med tilfeldigheter og motsetninger. Forskeren må derfor vektlegge forskjeller, variasjon og mangfold. Forskeren må ha forståelse og sensitivitet for detaljer og (mikro-)situasjoner i en forskning som er forankret i konkrete situasjoner og kritisk reflekterende.

Medieforskeren Helen Wood forsket på britiske kvinner som så på talkshows på TV. Hun observerte kvinnene i sine hjem og noterte ned hvordan de kommenterte høylytt det de så og hørte. Kvinnene hadde en tendens til å si ting på en måte som tydet på at de oppfattet seg som en del av en “dialogic social action” (Wood 2007 s. 80). “Oh shut up *you!*” utbrøt en av kvinnene til en uttalelse av en person i et TV-program. Lignende bemerkninger, spørsmål og ironiske uttalelser var vanlige. Hver av kvinnene “contributed such a remark *as though* the exchange is reciprocal. These first examples then, establish the way in which the viewers at home are actually taking part in conversation that is directed at speaker(s) in the studio, as though they are co-present, and they foreground the concept of the ‘para-social’ as reciprocated by the audience.” (s. 82) Det parasosiale er det sosiale “fellesskapet” som seere opplever å ha med personer på skjermen. Kvinnene ble så engasjert at de snakket til skjermen og seg selv – og fikk dermed verbalt utløp for egne holdninger og verdier. TV-programmene ga dem “fellesskap”, venner og fiender å bryne seg mot, til tross for at kvinnene var alene hjemme.

Woods studieobjekt var kvinnenens verbale diskurs mens de så på diskusjonsprogrammene, deres “events of dialogic sosial action, transcending distinctions of text and context” (2007 s. 80). To tekster – de verbale utsagnene i TV-programmet og utsagnene i kvinnens hjem – henger sammen i samme diskurs. En kvinnes utbrudd av typen “Yes it *is* preferable really isn't it – you've still got your dignity” gir bare mening ut fra hvor i TV-teksten den ytres. Kvinnen deltar i en tenkt dialog. Hun skyter inn meninger og ytringer fra og om sin personlige erfaring. Dermed følger hun på en måte TV-program-“kodene” innen sjangeren, ved å fokusere på sin egen individuelle historie (Wood 2007 s. 96), og slik oppstår det Wood kaller et “mediated conversational floor” (s. 99). Oppgaven for forskeren var å analysere det dialogiske samspeillet mellom de to tekstene, eller det laget av mening som kvinnen legger over medieteksten. Resepsjonen er tekstlig gjennom kommentarene og utbruddene, og det kan være høyst uklart hvordan kvinnens egen tekst skal tolkes. Wood noterte ned at utsagn ble sagt med f.eks. ironisk, rasende eller samtykkende tonelag, men TV-teksten er en konstant språklig forhandling om synspunkter, der meninger kan skifte og fronter hardne til. Gjennom diskursanalyse får forskeren mulighet til studere den dynamiske utviklingen av et stemmemangfold, og dermed vise hvor aktivt mediebrukeren gjør medieteksten relevant for sitt eget liv.

En forsker kan sjelden nøye seg med å snakke med informantene om medietekster (TV-programmer, nett-tekster, romaner, radiodokumentarer, osv.). Hun må selv ha god kjennskap til medietekstene. Dette krever et aktivt tolkningsarbeid, slik at hele det potensielle betydningsmangfoldet i de relevante medietekstene og -sjangrene er klart for forskeren. Også de intervjuene som forskeren har gjennomført, blir ofte til tekst i form av transkriberte dokumenter. All (nedskrevet) empiri er tekst. F.eks. kan forskeren i sin egen nedskrivning gjøre eksplisitt de betydningene som ligger i folks handlinger. Tolkingsproblemer blir dermed presserende. Verken informanten selv eller intervjueren kan overskue betydningen av hva som sies. Den hermeneutiske utfordring i å forstå, se sammenhenger, tolke og avklare betydninger foregår som en tekstlig prosess gjennom hele forskningsarbeidet, både med litterære tekster, muntlige tekster, medietekster fra tv, radio osv., og med skriftlige tekster produsert av både informanter og forsker. Disse tekstene inngår i diskurser.

“Kommentarfelt på nettaviser har lenge vært deprimerende lesning. Hvorfor er vi så sinte? Hvorfor forårsaker tilsynelatende ufarlige artikler stadig hissige utbrudd mot konge og regjering? Raseriet er så utbredt, både her til lands og internasjonalt, at det nå utvikles programvare som sier ifra dersom du er for amper. ToneCheck er en slags stavekontroll for følelser, og gir et lite vink dersom du overskrider grensen for negative følelser i teksten – programmet registrerer både sinne og bedrøvelse, skriver *The Atlantic*.” (*Morgenbladet* 3. – 9. august 2012 s. 37)

“Både mellom og innen departementer kan vi identifisere det som kan kalles mikrohegemonier. Et mikrohegemoni har vi når en lære drevet av en intellektuell gruppering får gjennomslag for en bestemt politikk i en del av staten eller del av en

organisasjon. Slike mikrohegemonier har noen klare felles trekk, her illustrert med skolesektoren:

- En *guru*, fortrinnsvis en utenlandsk, som legemliggjør tankeretningen i et referanseverk. Det gir ultimate begrunnelser for reformer, med henvisninger og fotnoter. I galleriet av klassikere innen utdanningssektoren finnes en Jean Piaget, Lev Vygotskij og Maria Montessori. Nålevende guruer inviteres til å toppe og åpne større konferanser. Et eksempel er Mr. Pisa, Andreas Schleicher. Et annet er John Hattie, hvis *Visible Learning* omtales som den største samlingen av forskning på hva som virker i undervisning.

- Et sett *teser* – anskuelser, forklaringer og verdier. De kommer til uttrykk i hva man skal sikte mot (for eksempel å “heve basiskompetanser”), hva man må sette i verk og hva man bør “forske på”.

- Et sett *signalbegreper*, spesifikke termer som tankeretningen bruker omtrent som dyr identifiserer sitt revir med feromoner, altså luktstoffer. Signalbegrepene fungerer som språkmerker som avslører om du tilhører den ene eller en annen gruppering. Eksempler i utdanningssektoren er begreper som “dybdeløring”, “semiotiske ressurser”, “metarefleksjon”, “proessorientert skriving”, “kulturell kapital”, “formativ vurdering”. De er ofte mangestavelsesord som begynner eller ender med ord som “prosess”, “strategi”, “situasjon” – forståelsesprosessen, ordinnlæringsstrategier, klasseromssituasjonen, situasjonskontekster, skriveferdighetsvariasjon, språkbruksdimensjoner, funksjonskompetanse, sosiotekstologisk og så videre.

- Signalbegrepene ledsages av *akronymer*, som PPL, KKL, NPM, AFEL, PISA, LP-modellen, POS (proessorientert skriveundervisning), som du må kjenne for å skjønne.

- Tankebygningen fortettes i karakteristiske *geometriske diagrammer*, figurlige og finurlige tegninger, som Maslows behovspyramide, læringskurven, Hatties halvsirkler og skrivehjulet.

- *Nettverk* av stedlige representanter – altså disipler som kan målbære, formidle og fortolke guruens lære. De inngår både i en nasjonal hjemmeindustri for seminarer og komiteer, og i internasjonale nettverk av guruens tilhengere ved publikasjoner, (dyre) konferanser og organisasjoner.

- *Nærvær i mediene*, enten det er ved intervjuer i Dagsrevyen, innlegg i avisene eller paneldeltagelse. Der kan man høste både anerkjennelse, applaus og glans i det såkalte ofentlige rom – og selvsagt den kollegiale misunnelse som følger berømmelse!

- Men avgjørende for å bli et mikrohegemoni, er etableringen av *brohode* inn i et departement eller en organisasjon, slik at “den rette lære” får støtte fra “the powers that be” og via dem oversettes til offentlig eller offisiell politikk.” (sosiologi-professor Gudmund Hernes i *Morgenbladet* 22. – 28. januar 2016 s. 28-29)

Litteraturlista til hele leksikonet: <http://edu.hioa.no/helgerid/litteraturogmedieleksikon/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet: <http://edu.hioa.no/helgerid/litteraturogmedieleksikon/bibliotekarstudentens.html>